

DET NYA SAMHÄLLET

SOM-undersökningen 1999
SOM-rapport nr 24

Sören Holmberg och Lennart Weibull (red)

KÄRNKRAFTEN – EN STRIDSFRÅGA ÄVEN UNDER 2000-TALET?

SÖREN HOLMBERG

En majoritet av svenska folket vill fortfarande på lång sikt avveckla kärnkraften. Majoriteten är dock inte överväldigande. Resultaten i 1999 års SOM-undersökning visar att prick 50 procent av undersökningsspersonerna uttalar sig för en långsiktig kärnkraftsavveckling medan 26 procent är positiva till en fortsatt användning. Andelen utan åsikt är 24 procent. En klar övervikt för avvecklingsopinionen framför användaropinionen alltså, men ett mycket knappt majoritetsstöd för tanken att långsiktigt avveckla kärnkraften i Sverige. Tidigare mätningar med samma enkätfråga eller med snarlika intervjufrågor ända tillbaka till folkomröstningen 1980 visar att stödet för avvecklingstanken aldrig varit så svagt sedan kärnkraften politiserades i Sverige i början av 1970-talet (Holmberg och Asp 1984).

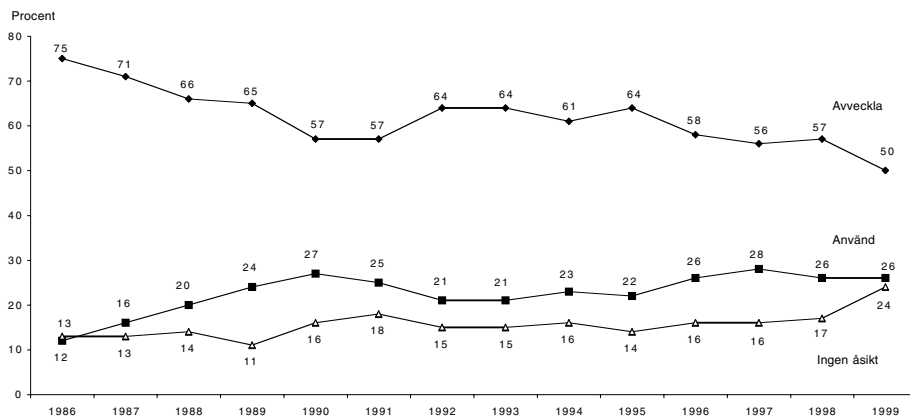
Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)

fråga: "Vad är Din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?"

Åsikt	1996	1997	1998	1999
Avveckla kärnkraften till senast år 2010	22	19	17	16
Avveckla kärnkraften, men använd de 12 kärnkraftsreaktorerna vi har tills de har tjänat ut	31	32	40	34
Använd kärnkraften och förnya de 12 kärnkraftsreaktorerna vi har efterhand så att Sverige i framtiden har 12 reaktorer i drift	18	19	21	19
Använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer än 12 i framtiden	6	7	5	7
Ingen bestämd åsikt/vet ej	23	23	17	24
Summa procent	100	100	100	100
Antal personer	1 779	1 754	1 740	1 703
Andel avveckla	53	51	57	50
Andel använda	24	26	26	26
Övervikt avveckla	+29	+25	+31	+24

Vid tiden för folkomröstningen 1980 fanns en opinionsövertikt och en majoritet för en långsiktig avveckling av kärnkraften. Den majoriteten förstärktes mycket påtagligt i mitten av 1980-talet som en följd av reaktorhaveriet i Tjernobyl. Men utvecklingen sedan dess har inneburit en gradvis försvagning av opinionsstödet för avvecklingstanken. Resultaten i tabell 1 och figur 1 dokumenterar förändringen och opinionsläget senhösten 1999. En minoritet om 16 procent håller kvar vid det gamla avvecklingsåret 2010 medan de flesta som vill avveckla kärnkraften anser att reaktorerna kan användas tills de har tjänat ut (34 procent). Bland kärnkraftsförespråkarna vill de flesta inte satsa på att bygga ut kärnkraften. De önskar endast behålla och i framtiden förnya de tolv aggregat som redan finns (19 procent). Andelen personer som vill bygga ut kärnkraften och satsa på fler reaktorer än tolv utgör en mindre grupp om 7 procent.

Figur 1 Avveckla kärnkraften eller använda kärnkraften på lång sikt i Sverige? Opinionsutvecklingen 1986-1999 (procent)

Kommentar: Se tabell 1 för frågeformuleringen 1998-1999. Svartalternativen 1-2 har klassificerats som avveckla kärnkraften medan svartalternativen 3-4 klassificerats som använda kärnkraften. Resultatet för åren 1986-1997 bygger på en enkätfråga som ger resultat mycket lika de som den senare frågan ger (se Holmberg 1998). Resultatet för 1986 har justerats eftersom enkätfrågan 1986 inte innehöll ett explicit ingen åsikt-alternativ. Det ojusterade resultatet 1986 var; avveckla 84 procent, använda 13 procent, ingen åsikt/vet ej 3 procent.

Det försvagade opinionsstödet för att långsiktigt avveckla kärnkraften har inte inneburit något speciellt förstärkt stöd för tanken att satsa på en kärnkrafts-utbyggnad. Andelen svenskar som vill bygga fler reaktorer än de tolv har hållit sig

kring 5-7 procent under de senaste åren. Vid tiden för folkomröstningen 1980 var motsvarande andel dock endast 2 procent, så en viss förstärkning av utbyggnadsopinionen har eventuellt skett.¹ Att opinionsstödet för tanken att bygga ut kärnkraften verkligen är svagt demonstreras tydligt av resultaten från en ny SOM-fråga som ställdes för första gången 1999. Vi satte in kärnkraften i ett komparativt sammanhang och bad undersökningspersonerna ange hur mycket de ansåg att vi i Sverige bör satsa på olika energikällor under de närmaste 5-10 åren.² Bland de specificerade energikällorna ingick gamla välkända som vattenkraft, kärnkraft, kol och olja, men också nya alternativa energikällor som vind, sol, naturgas och biobränslen. Svartalternativen var fyra – från satsa mer än idag, över satsa ungefär som idag och satsa mindre än idag, till helt avstå från energikällan. Enkätfrågan omfattade också ett explicit inget åsikt-alternativ. En klar majoritet av undersökningspersonerna var dock villiga att uttala sig om samtliga energikällor, även om andelen utan åsikt höll sig kring 30 procent när det gäller biobränslen och fossil-/naturgas. Resultaten i tabell 2 visar att kärnkraften tillsammans med kol och olja är de energikällor som har svagast stöd när det gäller att satsa mer än idag.

Tabell 2 Vilka energikällor bör Sverige satsa på? (procent)

fråga: "Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5-10 åren?"

Energi-källor	Svartalternativ					summa procent
	satsa mer än idag	satsa ungefär som idag	satsa mindre än idag	helt avstå från energi-källan	ingen åsikt	
Vattenkraft	41	44	6	1	8	100
Vindkraft	74	14	3	1	8	100
Solenergi	77	12	2	1	8	100
Kärnkraft	9	34	26	20	11	100
Biobränslen	29	27	13	3	28	100
Fossil-/naturgas	21	26	17	5	31	100
Kol	1	9	39	34	17	100
Olja	2	17	48	18	15	100

Kommentar: Analysen omfattar enbart personer som kryssat för något svartalternativ. Andelen personer som hoppade över de olika delfrågorna varierade mellan 6-7 procent.

Tabell 3 Svenska folkets bedömning av olika energikällor när det gäller ekonomi, miljö och människors liv och hälsa (procent)

fråga: "El och värme framställs ur olika energikällor. När det gäller svensk energiproduktion, hur bra eller dåliga tycker Du nedanstående energikällor är för *samhällets och hushållens ekonomi*, för *miljön*, respektive för *människors liv och hälsa*?"

Energi­källor	Svarsalternativ			Summa Procent	Andel bra minus andel dåligt
	Bra	Dåligt	Ingen uppfattning		
<i>Vattenkraft</i>					
för samhällets och hushållens ekonomi	80	4	16	100	+76
för miljön	75	17	8	100	+58
för människors liv och hälsa	89	4	7	100	+85
<i>Vindkraft</i>					
för samhällets och hushållens ekonomi	64	16	20	100	+48
för miljön	88	5	7	100	+83
för människors liv och hälsa	91	2	7	100	+89
<i>Solenergi</i>					
för samhällets och hushållens ekonomi	64	16	20	100	+48
för miljön	92	1	7	100	+91
för människors liv och hälsa	92	1	7	100	+91
<i>Kärnkraft</i>					
för samhällets och hushållens ekonomi	59	23	18	100	+36
för miljön	34	50	16	100	-16
för människors liv och hälsa	25	57	18	100	-32
<i>Biobränslen</i>					
för samhällets och hushållens ekonomi	39	22	39	100	+17
för miljön	38	31	31	100	+7
för människors liv och hälsa	37	28	35	100	+9
<i>Fossil-/naturgas</i>					
för samhällets och hushållens ekonomi	36	22	42	100	+14
för miljön	33	32	35	100	+1
för människors liv och hälsa	31	31	38	100	±0
<i>Kol</i>					
för samhällets och hushållens ekonomi	14	60	26	100	-46
för miljön	3	84	13	100	-81
för människors liv och hälsa	4	81	15	100	-77
<i>Olja</i>					
för samhällets och hushållens ekonomi	24	53	23	100	-29
för miljön	4	82	14	100	-78
för människors liv och hälsa	7	76	17	100	-69

Kommentar: Analysen omfattar enbart personer som besvarade de olika delfrågorna. Andelen personer som hoppade över de olika delfrågorna varierade mellan 7-10 personer.

Endast 1-2 procent vill satsa mer än idag på kol eller olja. Motsvarande andel är 9 procent för kärnkraften. Övriga energikällor är klart mer populära, även om stödet för en satsning på biobränslen och fossil-/naturgas inte är direkt imponerande. Andelen svars personer som uttalar sig för en ökad satsning på biobränslen och fossil-/naturgas är 29 respektive 21 procent. Opinionsstödet för en ökad satsning på vattenkraft är större (41 procent). Mest populärt är dock en satsning på solenergi och vindkraft. Hela 77 procent vill satsa mer än idag på solenergin. Motsvarande andel är nästan lika hög för vindkraften – 74 procent.

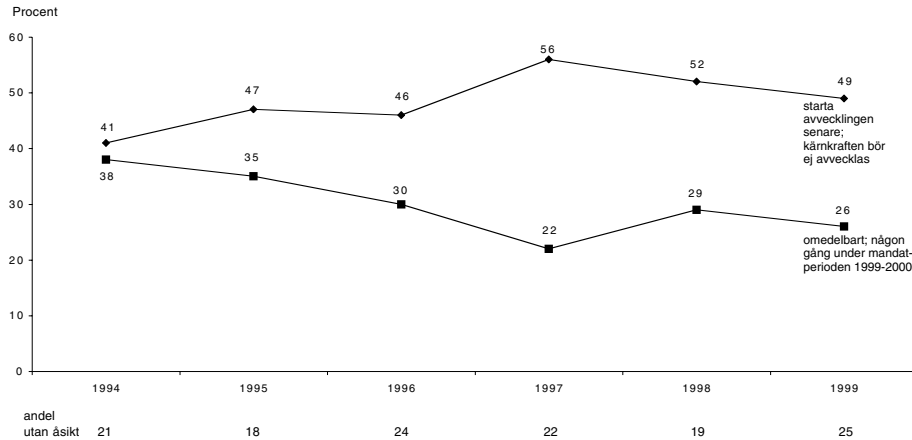
På den negativa sidan finns tre energislag som stora grupper vill se användas mindre eller inte alls. De impopulära energislagen är kol (73 procent), olja (66 procent) och kärnkraft (46 procent). Avståndstagandet från övriga energislag är klart mindre omfattande. Andelen svenskar som vill satsa mindre eller inte alls är 22 procent på fossil-/naturgas, 16 procent på biobränslen, 7 procent på vattenkraft och endast 4 respektive 3 procent på vindkraft eller solkraft.

Vindkraftens och solkraftens stora popularitet grundas i första hand på att de bedöms vara bra ur miljösynpunkt och för människors liv och hälsa; ekonomiskt bedöms de inte lika positivt, även om de positiva omdömena är fler än de negativa (se tabell 3). Bedömningarna av kärnkraftens effekter är mycket splittrade. En majoritet av svars personerna tycker att kärnkraften är bra för ekonomin men dålig för miljön och människors liv och hälsa. Den gamla tillväxt-ekologidimensionen gör sig påmind. Kärnkraftsopinionen har hela tiden präglats av en motsättning mellan värden av ekonomiskt-materiellt slag kontra värden som har att göra med miljö-överlevnad (Holmberg 1978, Vedung 1979, Petersson 1979, Korpi 1980).

Frågan är om inledningen på kärnkraftsavvecklingen 1999 också innebär inledningen på kärnkraftsfrågans avpolitiserings. Striden kring stängningen av den första Barsebäckreaktorn tyder inte på det. De nu tjugofemåriga motsättningarna kvarstår. Partierna var inte överens om att stänga en reaktor i Barsebäck och starten på kärnkraftsavvecklingen var inte populär. Det var endast en minoritet av svenska folket som hösten 1999 tyckte att avvecklingen skulle inledas (26 procent). En klar opinionsövertikt var emot att påbörja kärnkraftsavvecklingen under perioden 1999-2002. Ett enda parti kunde uppvisa en majoritet bland sina sympatisörer som var positiva till att inleda kärnkraftsavvecklingen redan nu. Det partiet var miljöpartiet. I samtliga övriga partier var det färre än femtio procent av sympatisörerna som förordade att kärnkraften skulle börja avvecklas, inklusive bland anhängare till vänsterpartiet och centerpartiet. Bland socialdemokratiska sympatisörer var 49 procent emot att inleda kärnkraftsavvecklingen mot endast 24 procent som var för. Regeringen hade alltså varken folkmajoriteten eller majoriteten av sina egna sympatisörer med sig på att påbörja kärnkraftsavvecklingen 1999 (se figur 2 och tabell 4).

Figur 2 När bör kärnkraftsavvecklingen inledas? (procent)

fråga: "Det har diskuterats när kärnkraftsavvecklingen skall påbörjas i Sverige. Enligt Din åsikt när bör avvecklingen av kärnkraften inledas?"

Tabell 4 Åsikter om avvecklingsstarten för kärnkraften 1999 (procent)

fråga: "Det har diskuterats när kärnkraftsavvecklingen skall påbörjas i Sverige. Enligt Din åsikt när bör avvecklingen av kärnkraften inledas?"

Åsikt om avvecklingsstarten	Bästa parti									Inget parti	Samtl 1999	SOM 1998
	v	s	c	fp	m	kd	mp	övr				
Omedelbart	25	10	20	7	5	9	42	16	8	13	13	
Någon gång under perioden 1999-02	18	14	19	22	7	12	18	8	12	13	16	
Avvecklingen bör starta senare	18	26	17	30	25	28	21	20	13	23	28	
Kärnkraften bör inte avvecklas	15	23	14	20	45	29	5	16	22	26	24	
Ingen bestämd åsikt/vet ej	24	27	30	21	18	22	14	40	45	25	19	
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Antal personer	226	470	64	82	387	184	98	25	167	1703	1740	
Andelen omedelbart eller under perioden 1999-2002	43	24	39	29	12	21	60	24	20	26	29	
Andelen senare eller inte avvecklas	33	49	31	50	70	57	26	36	35	49	52	
Skillnad	+10	-25	+8	-21	-58	-36	+34	-12	-15	-23	-23	

Kommentar: Frågeformuleringen för det andra svarsalternativet gällde perioden 1995-1998 under åren 1994-1997.

Avvecklingsstarten hade alltså ett svagt folkligt stöd. En närmare titt på stödet parti för parti bland medborgarna visar dock att stödet inte var lika svagt i alla partier. Det fanns partier, förutom miljöpartiet, vars sympatisörer uppvisade, om inte en majoritet så dock en opinionsövertikt för att inleda kärnkraftavvecklingen. De partierna var vänsterpartiet och centerpartiet. Överhuvudtaget visar resultaten för partisympatisörernas stöd eller brist på stöd för att påbörja kärnkraftsavvecklingen på ett mönster som vi känner igen sedan länge i svensk politik. Sympatisörer till mp, v och c är mer positiva till en avveckling och mer allmänt skeptiska till kärnkraften än sympatisörer till s, fp, kd och framförallt m. Det gamla sambandet mellan parti och kärnkraftsåsikt är fortfarande intakt bland medborgarna. Och styrkan i sambandet är fortfarande imponerande stort. Eta-värdet för sambandet mellan partitillhörighet och åsikt om kärnkraftens framtid i Sverige är svagare idag än under 1970-talet och vid tiden för folkomröstningen 1980, men det är fortfarande så högt som .37. Det är bara vänster-högerfrågor och EU-frågor som brukar uppvisa så klara samband med partisympatier bland svenska väljare (Gilljam och Holmberg 1995).³

Kärnkraften är alltför klart partipolitiserad bland medborgarna. Någon konsensus finns inte om kärnkraftens framtid, varken bland politiker eller bland väljare. Kärnkraften som politisk stridsfråga lär följa med oss in i 2000-talet. Dock kanske inte lika het som under åren kring folkomröstningen och Tjernobylyolyckan. Då placerade medborgarna kärnkraften högt upp på den politiska dagordningen som en av de viktiga samhällsfrågorna. Idag intar kärnkraften en mycket mer blygsam position. I SOM-undersökningen 1999 var det inte en enda svarsperson som på en öppen enkätfråga angav kärnkraften som en viktig fråga.

Noter

- 1 Intervjufrågan 1980 var inte formulerad på samma sätt som i 1990-talets SOM-undersökningar. Svarsalternativet som fick 2 procents stöd 1980 löd: ”Vi skall bygga fler kärnkraftsreaktorer än de 12 som är byggda eller på väg.” (Holmberg och Asp 1984:288).
- 2 Den nya frågan ingår i forskningsprojektet *Energiopinionen i Sverige* som utgör en breddning av det äldre forskningsprojektet *Kärnkraftsopinionen i Sverige*. Forskningsprojektet *Energiopinionen i Sverige* finansieras av Energimyndigheten.
- 3 Eta kan variera mellan 0.00 och 1.00; ju högre värde desto starkare samband. Parti har mätts som bästa parti och kärnkraftsåsikt med hjälp av enkätfrågan om kärnkraftens långsiktiga användning i tabell 1. Eta-värdet för sambandet mellan partisympati och åsikten om avvecklingsstarten är .40

Litteratur

- Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören 1995. *Väljarnas val*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmberg, Sören och Asp, Kent 1984. *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Liber Förlag.
- Holmberg, Sören 1978. Kärnkraften och vänster-högerdimensionen. Konfliktlinjer i svensk politik. *Statsvetenskaplig tidskrift* 81:67-77.
- Holmberg, Sören 1998. Avveckla kärnkraften, men börja inte nu. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) 1998. *Opinionssamhället*. SOM-rapport 20. Göteborg: SOM-institutet
- Korpi, Walter 1980. Kärnkraften och politikens dimensioner. *Sociologisk forskning*. Nr 3-4.
- Petersson, Olof 1979. *Regeringsbildningen 1978*. Stockholm: Rabén&Sjögren.
- Vedung, Evert 1979. Kärnkraften ger en ny blockbildning i politiken. *Tvärsnitt*. Nr 1.